

Pedagoški standardi nekad i danas

Sažetak

U radu se prikazuje kako su modernizacijski procesi s kraja 19. stoljeća u Hrvatskoj i Slavoniji utjecali na potrebu prilagodbe školstva zahtjevima novog vremena. Posebno se ističe potreba za podizanjem pedagoških standarda, naročito za školskim prostorom koji je tijekom proteklog razdoblja bio nedostatan. S obzirom da se i danas susrećemo sa sličnim problemima, samo po sebi nameće se pitanje kako prevladati zastarjelost našeg školstva.

Uvod

U posljednjim desetljećim dvadesetog stoljeća visoko razvijene zemlje ulaze u proces prijelaza s industrijskog na postindustrijsko gospodarstvo. Pojavom gospodarstva utemeljenog na znanju, sve je više rasla uloga obrazovanja u razvoju društva. Fascinantna postignuća na području tehnologije, prepoznatljiva su u svim područjima ljudskog života i rada, pa tako naročito i u području obrazovanja. Odgoj i obrazovanje su stoga zadobili veliko društveno značenje i postali najvažnijim čimbenikom gospodarskog i društvenog razvoja. Imajući u vidu svoju ulogu u društvu, škola bi promjene uvjetovane implementacijom novih tehnologija morala integrirati u svoje odgojno i obrazovno djelovanje.

Paradoksalno je, unatoč pokazateljima razvojnog booma, da se reducirala materijalna osnova obrazovanja koja se, prema Hargreavesu,¹ odražavala na slabosti unutar obrazovnog sustava, poput nedovoljno inovacija, zastarjelosti poučavanja i učenja i slabljenja interesa za učiteljsko zvanje. Ovi su pokazatelji ukazivali na potrebu reforme obrazovanja.

Svjedoci smo procesa temeljite reforme cijele obrazovne vertikale (od osnovnog do visokog obrazovanja), uvođenjem Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda u osnovne škole, državne mature i nacionalnih ispita u srednje škole kao oblika vanjskog vrednovanja obrazovanja, pripreme za novi srednjoškolski kurikulum, kao i provedbe Bolonjskog procesa. Sve promjene, a posebice ove na području obrazovanja, dovode do polarizacije u viđenju mogućih posljedica i daljnjeg razvoja, kako u

1 A. Hargreaves, *Teaching in the Knowledge Society*, New York, 2003.

javnosti, tako i u profesionalnim krugovima. Javljaју se brojna pitanja o tome koliko smo spremni prihvatiti i realizirati visoko postavljene reformske zahtjeve u uvjetima kada većina današnjih državnih škola u pravilu ima unutrašnji sustav utemeljen na koncepciji razredno-predmetne nastave koja datira još iz vremena Jana Komenskog, a struktura nastave je oblikovana u 19. stoljeću.² Pokušaji reformne pedagogije i pokret “nove škole” na prijelomu stoljeća, kao i nastojanja poznatih filozofa i pedagoga J. J. Rousseaua i H. Pestalozzija, imali su za cilj prilagođavanje škola novom vremenu i novim potrebama učenika. U usporedivoj situaciji nalazimo se i danas. U našoj današnjoj pedagoškoj stvarnosti suočeni smo s problemima poput nedostatka školskog prostora, prekapacitiranosti razreda, nedostatne školske opremljenosti, održavanja nastave u tri turnusa. Stoga se postavlja pitanje kako prebroditi sve ove nedostatke našeg školstva da bi se reforma provela što bezbolnije.

Prikazom pedagoških standarda hrvatskog školstva s kraja 19. stoljeća, pokazat će kako dobra pedagoška rješenja onodobnog školstva mogu koristiti i danas, imajući u vidu vremensku distancu.

Modernizacijski procesi i njihov utjecaj na školstvo

Modernizacijski procesi krajem 19. stoljeća zahvatili su sve segmente života. Nastalim promjenama trebalo je prilagoditi i odgojno-obrazovni sustav.

Na području pučkog školstva učinjeni su veći pomaci donošenjem Mažuranićevog školskog zakona 1874. godine, a očitovali su se u djelomičnoj sekularizaciji školstva, besplatnom pohađanju škola, državnom nadzoru nad školama, inovacijama u didaktičko-metodičkim postupcima, kao i u obrazovanju i izjednačavanju ženskog i muškog učiteljskog osoblja. Na tragu tog školskog zakona je i zakon iz 1888. godine koji je u nekim odredbama bio rigidniji glede položaja učiteljica (školski celibat), nove jezične politike i ponovne konfesionalizacije školstva.

Srednjoškolsko obrazovanje nije se mijenjalo od Thunove školske reforme. Ono se također trebalo prilagoditi promjenama, tim više što se u Hrvatskoj pokazala potreba za novim stručnim kadrovima na tržištu rada i njihovom osposobljavanju za određena zanimanja ili za nastavak školovanja. Zahtjevi modernog diferenciranog društva postulirali su promjene u svim vidovima školstva.

Pedagoški standardi u Hrvatskoj i Slavoniji krajem 19. stoljeća

Situacija u Monarhiji još je uvijek bila prilično nezadovoljavajuća u pogledu školskih zgrada i opreme, zbog neredovitog održavanja škola, nedostatka školskih zgrada i prostorne ograničenosti postojećih škola.

---

2 Unutrašnju strukturu tako oblikovane nastave doradili su u 19. stoljeću Herbart i Ziller.

Školski prostor u većini krajeva Hrvatske i Slavonije predstavljao je veliki problem. U Mažuranićevom školskom zakonu stoji da “sgrade pučkih školah moraju biti suhe, svijetle i provjetrene, te imati dovoljno prostora za mladež” i da “osnove za gradnju pučkih školah, na koje nisu već unaprijed propisane (članak 39.), moraju u pojedinah slučajevah prije izvođenja biti odobrene od Zemaljske vlade.” Prema članku 8. pučke škole moraju biti “potrebitim pokuštvom i bar najnužnijim učevnim sredstvima opskrbljene.”³ Na temelju školskog zakona od 31. listopada 1888. i naredaba Kr. zemaljske vlade Josip Kirin je sastavio 1897. godine napatke o *uređenju pučke nastave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji sa napatkom o školskoj administraciji*. Pored točno propisanih normi za veličinu školskog prostora, bio je propisan i sav potreban inventar, školsko pokuštv, a posebno su bile značajne školske klupe koje su trebale biti barem za tri uzrasta, s posebnom napomenom da tamo gdje se poučavaju učenici oba spola treba, između djevojačkih i dječaćkih sjedala, napraviti prolaz za učitelja. Klupe su trebale imati spremišta za učila, rupe za tintarnice s poklopcima i utore za olovke i držala. Učiteljski stol ili katedra bio je smješten na povišenom mjestu s prednje strane, radi preglednosti razreda. Neizostavni dio školske učionice bila je školska ploča, te nastavna učila kao što su računalo, reljefni zemljovid, globus s kompasom, te zidna početnica za hrvatski jezik i matematiku, suhi preparati ptica, obvezno *pisanke siromakah*, školske pločice od škrliljevaca i brezove šibe. Školski odbori trebali su se brinuti za opremu škola i nabavku novih školskih učila.⁴ Unatoč zakonskim propisima, prilike na terenu bile su daleko od onog što je zakonom bilo propisano. Naime, često su škole preseljavane na druge lokacije koje također nisu bile adekvatne za potrebe učenika. Tako za Višu djevojačku školu u Zagrebu nepoznati autor članka u *Svijetlu* piše: “ona stara, toliko puta plombirana, ličena, krpana, dozidana i prepravljena škarteka, u koju hoda ženska mladež na muke, već je potpuno nesigurna.”

Davorin Trstenjak u članku “Gradite školu” opisuje stanje djevojačke škole u Karlovcu: “zbuni se mladež, jer stade pucati strop, greda na stropu posve je sagnjela i da se nije za doba opazilo srušio bi se strop na učenice [...] ni sada se ne kani graditi nova škola, nego je odlučeno da se izmijene stropovi.”⁵ Naime, mnoge dotrajale zgrade nisu više odgovarale novim zakonskim standardima, a za njihovu obnovu nije bilo dovoljno novaca. Slično je bilo i s potrebom izgradnje pučke škole. “Mi molimo i zaklinjemo u ime nesretne školske mladeži slavni grad Karlovac da se digne listom i isposluje da se što prije sagradi dostojanstvena pučka škola pa da se tako spase rođena djeca od najviše nevolje.”⁶

U novinskim člancima građani su polemizirali o izgradnji pučke škole u Karlovcu. Mnogi su bili nezadovoljni lokacijom “jer bi djevojke morale prolaziti

3 Mažuranićev školski zakon iz 1874. čl. 7, čl. 8; prema *Prilozi razvoju pluralizma u odgoju i školstvu*, Zbornik radova, ur. Milan Matijević, Zagreb, 1994., str. 67.

4 Hrvatski školski muzej 1901.-2001., Katalog stalnog postava Hrvatskog školskog muzeja, str. 26-37.

5 M. Vrbečić, *400 godina karlovačkog školstva*, Karlovac 1979., str. 72

6 Isto, str. 73.

mimo vojnika, a to bi ugrožavalo njihov moral” ili “ako se mora graditi zajednička zgrada za dječaćku i djevojačku školu, onda bar neka budu sagrađena dva ulaza, kako se nebi miješala muška i ženska djeca, jer bi to moglo dovesti do svakojakih nepristojnosti.”⁷ Dakle, i prilikom gradnje školskih zgrada pazilo se na strogo odvajanje muške i ženske djece, što pokazuje da se krajem 19. stoljeća odnos prema spolovima nije bitno promijenio. Temeljem ovih pokazatelja može se vidjeti da je stanje škola i školske infrastrukture bilo daleko od onog što je predviđeno zakonima. Pored trošnog stanja nekih školskih zgrada, mnoge nisu imale školski vrt, “gombalište”, kao niti prikladne prostorije za predviđeni broj učenika, jer se zbog prekapacitiranosti u školama održavala paralelna nastava. Mnoge stare zgrade više nisu odgovarale zakonskim uvjetima i trebale su se obnoviti, ali za to nije bilo dostatnih sredstava. Tome su pridonijele teške materijalne prilike, posebno u manjim mjestima, stoga je i opravdana pojava odlazanja učenika na školovanje u veće gradove.

Tablica br. I. Školske zgrade, učionice i vrtovi 1884/5.⁸

Školsko nadzorništvo	Broj škola	Broj školskih zgrada	Broj školskih soba	Broj igrališta	Broj vrtova	Pčelinjaci
Grad Zagreb	13	6	30	1	1	-
Zagrebačko	101	100	135		71	14
Riječko	54	53	87	3	24	8
Varaždinsko	85	74	122	1	56	14
Križevačko	69	71	106	5	60	16
Bjelovarsko	85	91	117	-	67	17
Požeško	46	43	63	25	31	16
Osječko	144	145	186	8	89	18
Vukovarsko	122	112	148	25	96	9

Broj škola je u odnosu na broj školskih zgrada često bio veći, što govori o nedostatku školskog prostora. Neki pokazatelji govore suprotno, kao što je slučaj u Bjelovarskom nadzorništvu, gdje je broj školskih zgrada bio veći od potreba učenika. S obzirom na sveukupno stanje raspoloživih škola, pretpostavljam da se nerijetko radilo o dotrajalim školskim zgradama. Vukovarsko školsko nadzorništvo bilo je gotovo najbliže željenim učincima reforme školstva, jer je ispunjavalo uvjete zadanih školskih standarda.

Loši pedagoški standardi te nehigijenski uvjeti rada rezultirali su i oboljenjima učenika i učitelja. Među najčešćim zaraznim bolestima kod učenika bile su kozice, dizenterija i šarlah. *Napredak* 1888. godine piše o “pomoru pučkih učitelja, te navodi da je u razdoblju od 1878. do 1888. godine umrlo 109 pučkih učitelja i 21

7 Isto, str. 73-74.

8 D. Župan, *Pučko školstvo u vrijeme banovanja Ivana Mažuranića*, magistarski rad, Zagreb, 2001., str. 75.

učiteljica.” Najviše ih je umrlo od učiteljske bolesti “sušice”, a kao razlozi se navode nedostatak prostora, dotrajalost škola, hladnoća.⁹ Prema Cuvaju, ovaj podatak govori ne samo o lošim pedagoškim standardima u pogledu školskih zgrada, nego i o teškom materijalnom i socijalnom položaju učiteljskog kadra, zbog zahtjevnosti posla koji obavljaju.

Značajno je istaknuti da se prema Školskom zakonu iz 1888. godine opširno navode dužnosti općina kod podizanja školskih zgrada koje moraju imati točno propisane školske prostorije (veličina učionica, širina hodnika, namjena učionica i dr.), način izvođenja, obaveznu školsku opremu (pokušstvo), učiteljske stanove, kao i sudjelovanje liječnika kod školskih gradnja.

Novi odnos prema ljudskom tijelu dade se razabrati i iz uvođenja tjelovježbe kao obvezatnog predmeta u pučke škole po zakonu iz 1874. godine. Tjelovježba je dio programa i srednjih škola.

Tablica br. II. Tjelesni odgoj u Gornjogradskoj gimnaziji godine 1895./96.¹⁰

Razred	Polaze gimnastiku	Kližu se	Voze bicikl	Kupaju se	Ne kupaju se zimi	Znaju plivati	Polaze ples	Polaze mačevanje	Bili na izletu
I. a	45	8	2	23	1	21			47
I. b	28	21		19	6	29	1		19
II. a	14	12	1	51	12	25			21
II. b	31	17	5	36	16	23	4		30
III. a	14	15	7	43	12	23			22
III. b	28	21	10	12	12	28	10		17
IV. a	8	10	5	39	1	26			8
IV. b	13	21	12	19	9	32	9		35
V. a	26	19	10	16	1	20	12		28
V. b	5	18	3	26		24	3		36
VI. a	9	12	11	17		18	11		17
VI. b	4	13	14	29		20	8		17
VII.		13	10	31	3	26	18	26	27
VIII.		13	13	29		23	30	16	18
Ukupno	225	213	103	390	73	338	106	42	342

Posebna se pažnja pridavala izgradnji gombališta i potrebi izvođenja tjelesnih vježbi sa spravama u tjelesnoj dvorani, a u proljetnim mjesecima u dvorištu zgrada. Za tjelovježbe po švedskom sistemu “izdat će se novi naputak”, a u naučnim osnovama za gimnastiku potanko se navode elementi vježbi.¹¹ Koliko se njegovao tjelesni “uzgoj”,

⁹ A. Cuvaj, *Grada za povijest školstva*, VII, str. 398.

¹⁰ Kraljevska gornjogradska gimnazija, str. 97.

¹¹ J. Kirin, *Uređenje pučke nastave u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1897., str. 63.

vidi se iz izvješća Kraljevske gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu. Pored športske dvorane koja je lijepa i prostrana te uređena sa svim najnužnijim spravama za gimnastiku i izvan škole se također vodio sustavan športski život. Uz klizanje, organizirani su i izleti na Sljeme i plesni tečajevi. U okviru zdravstvenih propisa, osim tjelesnoj kulturi, velika se pažnja posvećivala prevenciji “kužnih” bolesti. Potanko su se opisivali simptomi difterije, hripavca, trahoma, boginja, “dobraca” (ospice), skrleta i dr. U cilju sprječavanja širenja tih bolesti, predviđalo se i cijepljenje učenika i zdravstveni nadzor škola. I srednjoškolski zavodi su imali iste probleme s trošnim zgradama, nedostatkom školskih zgrada i opremom. Zagrebačka gornjogradska velika gimnazija održavala je zbog nedostatka prostora “paralelke”, pa je zgradi u kojoj je bila smještena gimnazija 1874. godine dograđen drugi kat. Tu se tada smjestilo Sveučilište Franje Josipa I. i ostalo sve do preseljenja 1883. godine u novu zgradu, pa je tako gimnazija konačno smještena u cijelu zgradu. Vrlo se često nedostatak školskog prostora rješavao spajanjem škola. Tako je u Varaždinu mala realka spojena s gimnazijom u realnu gimnaziju.

Kada je požeška gimnazija pretvorena u veliku, tj. osmorazrednu godine 1877., podignuta je nova školska zgrada uz pomoć zemaljskih sredstava. Osječka kraljevska velika gimnazija bila je smještena u tri zgrade, da bi 1882. godine grad Osijek za svoju gimnaziju podigao novu zgradu uz pripomoć zemaljskih sredstava. I karlovačka velika gimnazija proširila je ondašnju malu gimnaziju do potpune gimnazije, ali pod uvjetom da se nastali veći troškovi podmire iz općinskih sredstava.¹²

Veliki doprinos u razvoju obrazovanja dao je Isidor Kršnjavi. On je kao predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu kraljevske zemaljske vlade posvetio naročitu brigu graditeljstvu, pri čemu je posebno vodio računa o podizanju školskih zgrada, te je u tu svrhu osnovao, u krilu obrtne škole, graditeljsku školu. Sagradio je, pregradio ili dogradio preko 90 školskih zavoda i preko 90 crkvi. Među ovim zgradama u Zagrebu ističu se nove školske zgrade na nekadašnjem Wilsonovom trgu, ženska stručna škola, dogradnja i pregradnja Glazbenog zavoda, gradnja Hrvatskog narodnog kazališta, pregradnja i umjetničko ukrašavanje zgrade vladinog Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj ulici, pregradnja bolnice Milosrdnih sestara u Ilici (kupljene u školske svrhe). S gradom Zagrebom sklopio je ugovor prema kojem se grad obvezao da će jedan dio cjelokupnog dohotka doprinijeti za gradnju novih školskih zgrada i za uzdržavanje novih učeničkih zavoda. Osim toga, grad će dati u gotovini 160.000 kruna i k tomu još ustupiti nekoliko zgrada u cjelokupnoj vrijednosti od 700.000 kruna. Izvan Zagreba najvažnije zgrade koje je Kršnjavi podigao su nova gimnazija u Sušaku, nova školska zgrada te internat za učenike srednjih škola u Gospiću, školske zgrade u Karlovcu, Novoj Gradiški i drugdje, pregradnja i umjetnička obnova grkokatoličke crkve u Križevcima, te katedrale u Pakracu. Uz bogatu građevinsku djelatnost, Kršnjavi je osnovao i mnogo kulturnih i prosvjetnih

¹² Cuvaj VII, str. 209-221.

ustanova i organizacija. Utemeljio je žensku srednju školu – licej u Zagrebu, žensku stručnu školu, a htio je urediti i žensku trgovačku školu i školu za kućanstvo.

Njegove reformatorske aktivnosti bile su usmjerene prema modernizaciji školstva i njegovoj prilagodbi novonastalim društvenim i gospodarskim promjenama. Stoga je uveo realne gimnazije kao novi tip jedinstvenih srednjih škola koje su objedinjavale potrebe općeg i stručnog obrazovanja. Kršnjavi je utemeljio škole za slijepe i gluhoonijeme s internatom, te preuređio prvo, primitivno rodilište. Ta tri zavoda smjestio je u bivšoj bolnici sestara milosrdnica u Ilici, a kada je vlada kupila zgradu, nova se bolnica počela graditi u Vinogradskoj ulici. Uredio je internate na preparandijama u Zagrebu i Petrinji i preparandiju u Osijeku.¹³

Reformirao je građanske škole u male srednje škole trgovačkog ili gospodarskog smjera. Reformirao je i plemićki konvikt. Po uzoru na finske stručne škole, reformirao je trgovačke škole koje su do tada bile pripojene realkama. Isto je tako, po uzoru na austrijske nautičke škole, napravio novi nastavni plan i program za nautičku školu u Bakru.

Prilagodбом škola i polaznika zahtjevima modernog diferenciranog društva, pokazala se nužnom preinaka nastavnog programa, inoviranje didaktičko-metodičkih postupaka, te uporaba nastavnih sredstava i pomagala radi primjene metode zornosti u nastavi.

Tablica br. III. Učenička knjižnica u gornjogradskoj gimnaziji¹⁴

Razred	Ukupni broj učenika	Koliko je učenika upotrebljavalo knjige	Koliko knjiga
I. a	65	50	142
I. b	60	38	158
II. a	58	25	166
II. b	51	45	270
III. a	45	20	93
III. b	53	49	381
IV. a	39	15	46
IV. b	42	32	201
V. a	40	36	358
V. b	42	20	207
VI. a	37	29	286
VI. b	38	13	63
VII.	37	19	203
VIII.	45	20	104

¹³ Isto, str. 128.

¹⁴ Kraljevska gornjogradska gimnazija, str. 265.

Iz školskih izvješća vidi se veliki napredak u pogledu opremljenosti srednjoškolskih zavoda školskim učilima. Prema popisu školskih učila i njihovih vrijednosti, može se vidjeti da se ulagalo u razvoj didaktičko-metodičkih postupaka, posebno kod primjene zornosti u nastavi. Također su se školske zbirke i knjižnice iz godine u godinu sve više kompletirale, a njihov rast redovito su pratila godišnja izvješća škola. Prema izvješću o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji na kraju školske godine 1884./85. vidi se, da su – osim učitelja i zgrada za unapređenje školstva – bila bitna kvalitetna opremljenost škola učilima i knjižnicom. “Svaka škola mora biti opskrbljena potrebnim učilima: stijena početnica za čitanje, slike za zornu obuku, zemaljska kugla (globus), zemljovidi (polutke, Europa, Trojedna kraljevina Hrvatska, Austro-ugarska monarhija, Palestina), računalo, zbirka risarskih predložaka, slike za obuku u prirodopisu uz zbirku domaćih prirodnina, zbirka najpotrebnijih fizikalnih aparata, školska knjižnica, slike i modeli za pouku u metarskom sustavu i šestar i ravnalo.”¹⁵ Dakako da bogati fundus zbirki učila, nastavnih pomagala, udžbenika i priručnika pokazuje da su se oni rabili u nastavi, pri čemu se po svemu može zaključiti da se na prijelomu stoljeća koristila metoda zornosti kao važna didaktička strategija. Navedeni pomaci u obrazovanju povećali su zahtjevnost učiteljskog poziva. Za kvalitetno funkcioniranje škola bilo je prioritetno obrazovanje učitelja, o čemu svjedoče strogi stručni ispiti za osposobljavanje učitelja pučkih škola i posebno rigorozni za profesore srednjih škola. Permanentno pedagoško, znanstveno i stručno obrazovanje učitelja nastavljalo se njihovim sudjelovanjima na stručnim seminarima, raspravama i praćenjem stručne literature, časopisa i brošura.¹⁶

Zaključak

U cilju priprema za reformu školstva početkom 20. stoljeća, osnovne zamjerke dotadašnjem školstvu bile su pretrpanost razreda velikim brojem učenika (u nižim razredima srednjih škola bilo je 70 do 80 učenika u učionici), održavanje poslijepodneve nastave, nagli prijelaz iz normalke u srednje škole, preopterećenost nastavnih programa i udžbenika nastavnim sadržajima te teško socijalno i materijalno stanje školskog osoblja, što su još uvijek ključni problemi i današnjeg školstva.

Nastavljajući se na modernizacijska nastojanja za neoapsolutizma, uspostavom pravnog sustava donošenjem Mažuranićevog školskog zakona, došlo je do snažnog poticaja razvoju školstva u Hrvatskoj.

U nepovoljnoj političkoj klimi u Khuenovo doba, velik je doprinos školstvu dao Isidor Kršnjavi koji je gradio, reformirao i opremao škole učilima. Svojom pojavom

15 Školstvo i pedagogija, str. 357-358. O uporabi zorne metode u nastavi povijesti i zemljopisa govori pozamašni fundus nastavnih pomagala i sredstava: Reljefni zemljovid Europe, globus nebeskog svoda, Kozennov školski atlas, svjetska povijest u slikama Lavoslava Hartmana, rekonstrukcija Jeruzalemskog hrama, Dionizijev teatar u Ateni i još mnogi drugi. Hrvatski školski muzej, stalni postav, str. 98-107.

16 Š. Batinić, Pregled hrvatske pedagoške periodike... Napredak, 140 (3), str. 287

i stvaralaštvom on je izgradio temelje hrvatske kulture i školstva koje je bilo i ostalo povezano s vrijednostima zapadnoeuropskog duha.

Stanoviti pomaci u razvoju školstva koji su se očitovali u porastu broja škola i polaznika, veće ponude raznovrsnih škola i inoviranju metodičko-didaktičkih postupaka, nastavili su se i dalje. Tako je na svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine školstvo ondašnjih kraljevina Hrvatske i Slavonije bilo predstavljeno u prvoj skupini "Uzgoj i nastava" s učilima za obuku i učeničkim radovima koji su bili izloženi u studijskom kabinetu, na kojoj je Kraljevska zemaljska vlada dobila najviše odlikovanje izložbe, Grand Prix, za predstavljanje hrvatskog školstva. Postav izložbe "Pariška soba" danas se nalazi u Hrvatskom školskom muzeju. Gledajući iz današnje perspektive, može se sa sigurnošću utvrditi da su se u poučavanju povijesti koristili kvalitetni metodički postupci, koji su bili pod utjecajem njemačkog didaktičkog pravca.

Stoga se može konstatirati da se hrvatsko školstvo krajem 19. stoljeća može pohvaliti europskim dosezima, a to potvrđuje činjenica da se dobra didaktička iskustva iz tog vremena i danas koriste, primjerice, kronološki pristup u oblikovanju nastavnih sadržaja; interdisciplinarnost u nastavi; didaktičko - metodički postupci; izvanučionička nastava (posjete crkvama, muzejima i spomenicima); uporaba ilustrativnih nastavnih sredstava i pomagala, materijalnih i pisanih povijesnih izvora, struktura nastavnog sata i drugo.¹⁷

Imajući u vidu vremensku distancu, treba istaći da bogata edukacijska tradicija hrvatskog školstva iz 19. stoljeća, kao i dobra didaktička rješenja, mogu inspirirati odgovore na današnje izazove. Vidimo da stručni i koncentrirani naponi za poboljšanjem općih uvjeta školstva i obrazovanja, neminovno dovode do kvalitativnih skokova, a što nam je u ovom trenutku neophodno potrebno. Stoga je učinkovitost u provođenju obrazovne reforme u nas usko vezala nacionalne obrazovne interese s razvojnim tendencijama i postignućima u drugim zemljama.

Literatura

- Baranović, Branislava, Osnovni smjerovi razvoja i metodologija izrade nacionalnog kurikula za obvezno obrazovanje, *Metodika*, br. 10 (1/2005)
- Basariček, Stjepan, *Pedagogija, posebna nauka o obuci*, Zagreb, 1895.
- Batinić, Štefka, *Pregled hrvatske pedagoške periodike od početka do danas*, Napredak 140 (3), Zagreb, 1999.
- Batinić, Štefka i suradnici, *Hrvatski školski muzej: 1901.-2001.: stalni postav*, Zagreb, 2001.
- Bognar, Ladislav i Matijević, Milan, *Didaktika*, Zagreb, 1993.
- Cuvaj, Antun, *Grada za povijest školstva III.-XI.*, Zagreb, 1911.
- Franković, Dragutin, *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1958.
- Gross, Mirjana, *Počeci moderne Hrvatske*, Zagreb, 1985.

¹⁷ S. Basariček, *Pedagogija, posebna nauka o obuci*, Zagreb, 1895 str 16-37

- Gross, Mirjana, *Prema hrvatskom građanskom društvu*, Zagreb, 1992.
- Haselsteiner, Horst, *Ogledi o modernizaciji u srednjoj Europi*, Zagreb, 1997.
- Izvješće kraljevske gornjogradske velike gimnazije u Zagrebu za šk. god. 1895./96., Zagreb, 1896.
- Kirin, Josip, *Uređenje pučke nastave u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1897.
- Kršnjavi, Izidor, *Listovi iz Slavonije*, Vinkovci, 1992.
- Kršnjavi, Izidor, *Zapisci iza kulisa hrvatske politike*, knjiga prva, Zagreb 1986.
- Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od njegova početka do konca godine 1895*, Zagreb 1896.
- Vrbetić, Marija, *400 godina karlovačkog školstva*, Karlovac 1979.
- Župan, Dinko, *Pučko školstvo u vrijeme banovanja Ivana Mažuranića*, magistarski rad, Zagreb, 2001.